

УДК 364.024

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.5>

Ксенія ЄГОРОВА

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, вул. Київська, 24, м. Глухів, Сумська область, Україна, 41400, kseniagrigorevna@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7154-8036

Дмитро КРАВЧЕНКО

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту педагогіки і психології, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, вул. Київська, 24, м. Глухів, Сумська область, Україна, 41400, kravcenkod203@gmail.com

Бібліографічний опис статті: Єгорова, К., Кравченко, Д. (2023). Проблема прекаріату населення післявоєнного періоду України і безумовний базовий дохід як соціальна необхідність для її вирішення. *Ввічливість. Humanitas*, 3, 38–42, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.5>

ПРОБЛЕМА ПРЕКАРІАТУ НАСЕЛЕННЯ ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ І БЕЗУМОВНИЙ БАЗОВИЙ ДОХІД ЯК СОЦІАЛЬНА НЕОБХІДНІСТЬ ДЛЯ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

У статті проаналізовані тенденції соціальних проблем післявоєнної України, акцентовано увагу на проблеми прекаріату населення, аспекти введення безумовного базового доходу. Проаналізовано переваги і недоліки концепції безумовного базового доходу (ББД) як складової частини соціальної політики вирівнювання та підвищення якості життя післявоєнного періоду відновлення України.

Аналіз сучасних систем соціальної підтримки населення ґрунтується на принципі індивідуального підходу до оцінки потреби громадян та, відповідно, диференціації розміру виплат відповідно із цим принципом. Післявоєнний період обґрунтовує доцільність і альтернативу концепцію без умовного базового доходу, як універсальний інструмент соціальної сфери і захисту більшої частини населення, що дозволить уникнути дискримінації при наданні допомоги за віковими, статевими, соціальними та іншими чинниками, концепція безумовного базового доходу має універсальний характер допомоги, що має першочергове значення у воєнний і післявоєнний періоди стабілізації та відновлення країни і соціальних тенденцій у суспільстві.

Зазначається, що зацікавленість до концепції безумовного базового доходу заочно зростає, на тлі поточної соціально-економічної невизначеності обумовленою бойовими діями, коли соціальні проблеми виявляються особливо чітко, а суспільство дедалі активніше надає запит на зміни. При цьому повноцінного досвіду переходу до базового доходу досі немає. Усі пілотні програми (загалом більше 40) або не задовольняли п'яти критеріям базового доходу (періодичність, індивідуальність, універсальність, безумовність та грошовий характер виплат), або, були занадто незначні, щоб забезпечити хоча б мінімальний рівень життя одержувачів.

Зроблено висновки й пропозиції щодо можливостей і доцільності введення ББД в Україні у післявоєнний період в умовах проблеми прекаріату населення і еміграційних процесів та внутрішньої міграції.

Ключові слова: соціальне забезпечення, прекаріат, соціальна нерівність, бідність, безробіття, безумовний базовий дохід, доходи громадян, соціальні трансферти, автоматизація виробництва.

Kseniia YEHOROVA

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Pedagogy, Psychology, Social Work and Management, Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, 24 Kyivska str., Hlukhiv, Sumy region, Ukraine, 41400, kseniagrigorevna@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7154-8036

Dmytro KRAVCHENKO

Master Student at Educational and Scientific Institute of Pedagogy and Psychology, Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, 24 Kyivska str., Hlukhiv, Sumy region, Ukraine, 41400, kravcenkod203@gmail.com

To cite this article: Yehorova, K., Kravchenko, D. (2023). Problema prekariatu naselennia pisliavoiennoho periodu Ukrainy i bezumovnyi bazovyi dokhod yak sotsialna neobkhdnist dlia yii vyrishennia [The problem of the precaryate population of the post-war period of Ukraine and unconditional basic income as a social necessity for its solution]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 1, 38–42, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.5>

THE PROBLEM OF THE PRECARYATE POPULATION OF THE POST-WAR PERIOD OF UKRAINE AND UNCONDITIONAL BASIC INCOME AS A SOCIAL NECESSITY FOR ITS SOLUTION

The article analyzes the trends of social problems of post-war Ukraine, focuses on the problems of the precariat population, aspects of the introduction of an unconditional basic income. The advantages and disadvantages of the concept of unconditional basic income (UBI) as an integral part of the social policy of equalization and improvement of the quality of life of the post-war recovery period of Ukraine are analyzed.

The analysis of modern systems of social support of the population is based on the principle of an individual approach to assessing the needs of citizens and, accordingly, differentiating the amount of payments in accordance with this principle. The post-war period justifies the expediency and alternative concept without conditional basic income as a universal tool of social security and protection of the majority of the population, which will allow to avoid discrimination in the provision of assistance based on age, gender, social and other factors, the concept of unconditional basic income has a universal nature of assistance, which is of primary importance in the war and post-war periods of stabilization and restoration of the country and social trends in society.

It is noted that interest in the concept of an unconditional basic income is definitely growing, against the background of the current socio-economic uncertainty caused by hostilities, when social problems are particularly clear, and society is increasingly actively requesting changes. At the same time, there is still no full-fledged experience of the transition to basic income. All pilot programs (more than 40 in total) either did not meet the five basic income criteria (periodicity, individuality, universality, unconditionality and monetary nature of payments) or were too small to provide at least a minimum standard of living for the recipients.

Conclusions and suggestions are made regarding the possibilities and expediency of the introduction of BBD in Ukraine in the post-war period in the conditions of the problem of the precariat population and emigration processes and internal migration.

Key words: social security, precariat, social inequality, poverty, unemployment, unconditional basic income, income of citizens, social transfers, automation of production.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна переживає ряд процесів, які мають безпрецедентний, унікальний характер з часів другої світової війни: масштабність бойових дій, рівень еміграції і внутрішньої міграції, руйнування інфраструктури й промисловості. Важко прогнозувати об'єми збитків нанесені різним галузям й як наслідок хаотичність, стихійність соціальних явищ та безпрецедентний виклик для соціальної сфери країни.

Ще одним новим явищем стає поява прекаріату у масштабах світової економіки і тенденцій які зумовлені високим рівнем технологічних укладів світової промисловості. Говорячи про українське сьогодення, явище прекаріату має чітко окреслений характер та тенденцію до небувалого збільшення у хаотично малий проміжок часу.

Відповідний термін став популярним завдяки однойменній книзі Гая Стендінга (Стендинг, 2014), опублікованій в 2011 році, хоча спочатку була робота П. Бурд'єще 1980-ті роках. Стендинг назвав прекаріатом соціальну групу, яка у деяких країнах становить до

чверті населення. Ці люди, не забезпечені стабільною роботою, крім безпосередньої оплати праці, вони не отримують жодного соціального захисту, у тому числі пенсій та допомоги з безробіття. Ті, хто належать до цього шару, часто обмежені в тих чи інших цивільних правах. Прекаріат досить різноманітний: він включає різноманітних фрілансерів, мігрантів, учнів. Слід зазначити, що прекаріат не є класом у традиційному розумінні, занадто різні професії та види діяльності він включає. Тому не дуже зрозумілий, наскільки він справді, висловлюючись мовою Стендінга, він справді «небезпечний» (Фюльзак, 2007).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На соціальному та політичному рівні соціальні процеси які відбуваються у післявоєнних країнах призводять до зростання невдоволення, розчарування, безперервної міграції, недовіри до офіційної політики, різноманітних рухів протесту, зростання екстремізму та насильства. Проблема загострюється ще й тим, що світові тенденції і неоліберальні тренди, економічні та політичні сили виступають за демонтаж

соціальної політики, скорочення видатків на соціальні програми. Те, що раніше гарантувалося державою, нині часто перетворюється на платну, недоступну послугу. На цьому тлі, на перший погляд, дивним є той факт, що останнім часом широко починає обговорюватись й просуватись ідея безумовного базового доходу. Що свідчить зростання інтересу до цієї теми як на рівні різних соціальних груп, так і на державному про зміну економічної парадигми або про продовження процесів, що зародилися в рамках капіталістичної системи та закріплює становище тих самих політичних сил. Все більша частина працездатного населення виявляється поза трудовим процесом, щоб уникнути деградації суспільства, необхідно забезпечити цим людям певний прийнятний рівень життя, також необхідно підтримати рівень споживання, від якого залежить зростання виробництва (Пищуліна, 2016).

Традиційна практика підтримки безробітних в умовах війни і післявоєнного періоду дає збої, вона не адекватна перспективним перетворенням ринку праці. Не менш масштабні проблеми виникають у нестійко зайнятого населення, особливо у молоді, при переході від навчання до першого місця роботи. Безумовний базовий дохід здатний пом'якшити наслідки втрати роботи або нестабільності та незадоволення зайнятості, обумовленої її гнучкістю внаслідок цифровізації економіки, дати працівникам можливість і час пройти необхідну професійну перепідготовку або адаптацію для виконання нових видів професійної діяльності та отримання адекватних доходів (Ідея звільняючого безумовного основного доходу, 2016).

Постановка завдання. Метою статті є надання поля дискусій на основі аналізу та узагальнення світового досвіду проблеми прекаріату і доцільності щодо впровадження безумовного базового доходу для громадян післявоєнного відновлення України з метою запобігання прекаріату та еміграційних й міграційних процесів, що сприятиме соціальному вирівнюванню, боротьбі з бідністю, підвищенню якості життя.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Під безумовним базовим доходом розуміється регулярна виплата всім громадянам однієї і тієї ж суми грошей незалежно від будь-яких умов та обставин. Впродовж бага-

тьох років обговорення ведуться як у науковій, так й в популярній літературі, в засобах масової інформації. Базовий дохід історично тісно пов'язаний з утопічними уявленнями про будову суспільства. Ще XVI столітті Т. Мор в «Утопії» пише: «Тому що тут немає скаредного розподілу добра, немає жодного бідного, немає жодного жебрака. І, хоча ні в кого там нічого немає, всі, однак, багаті» (Манн, 2013). Потім концепцію базового доходу було викладено в кінці XVIII століття у роботах Т. Пейна та Н. де Кондорсе. Незважаючи на значні недоліки та небезумовність отримання виплат, вони дали початок для роздумів (Crouch, 2019). У XIX–XX столітті концепція отримала своє розвиток: нобелівські лауреати з економіки Дж. Мід, М. Фрідман та Ф. фон Хайек розвивали ідею базового доходу і вважали її хорошим способом боротьби з бідністю, у чому вони, безсумнівно, мають рацію.

Але крім прекаріату, безумовний базовий дохід може вирішити багато сучасних проблем. Наприклад, затвердити реальну демократичну свободу, право на гідне життя, право на свободу від тяжкої праці, пом'якшити проблему соціальної нерівності, скоротити злочинність.

Можна виділити такі характеристики безумовного базового доходу:

- періодичність: виплачується через регулярні проміжки часу (наприклад, щомісяця), а не як одноразова допомога; готівка: виплачується готівкою, дозволяючи тим, хто її отримує, самим вирішувати, на що її витратити. Не виплачується у натуральному виразі (у вигляді продуктів харчування чи послуг) або у вигляді ваучерів, призначених для конкретного використання;

- індивідуальність: виплачується індивідуально, а не домогосподарствам;

- універсальність: виплачується всім;

- безумовність: виплачується незалежно від роботи.

У своїй роботі «Багато осіб універсального базового доходу» дослідники Юрген де Віспелер (дослідник з Університету Тампере) та Ліндсі Стіртон (професор в Університеті Сассекса) докладно розглядають характеристики або «вимірювання» базового доходу (De Wispelaere, Stirton, 2004).

Впровадження базового доходу має свої переваги й недоліки (табл. 1).

Переваги («pro») та недоліки («contra») UBI (Длугопольський, Длугопольська, 2017)

Переваги («pro»)	Недоліки («contra»)
<ul style="list-style-type: none"> - прозорість і простота; - зниження затрат на адміністрування соціальних програм; – розв’язання проблеми бідності, технологічного безробіття; - забезпечення економічної свободи и мінімізація економічної нерівності; – прогрес соціального і людського капіталів; - стимулювання креативної економіки та економічного зростання; - зниження рівня злочинності і захворюваності; - стимулювання споживання та інвестування; - зміна фінансової поведінки домогосподарств. 	<ul style="list-style-type: none"> - юридичні та політичні перепони реалізації ; - високі фінансово-економічні витрати на реалізацію; - ризик припливу мігрантів і нелегалів; - ризик спрямування коштів на придбання антиблаг (наркотики, алкоголь); - ризик втрати мотивації до роботи і «паразитування» на соціальних допомогах; - зростання тіньової економіки; - зростання безробіття и скорочення податкової бази; - ризик зростання контролю над доходами-витратами з боку держави, особливо безготівковим обігом.

Weekly statistics:
Persons with Protection Status 'S' in employment

	Week 10	Week 11	Diff.
Persons with Protection Status 'S'	65'194	65'458	+0.4%
Persons in gainful employment	6'002	6'031	+0.5%
Percentage of persons in employment ¹	9.21%	9.21%	+0.1%
Working-age population (18-64)	38'719	38'886	+0.4%
Persons in employment (18-64)	5'895	5'924	+0.5%
Percentage of working-age population in employment	15.23%	15.23%	+0.1%

Figure 1: Persons with Protection Status 'S' in gainful employment – key sectors²

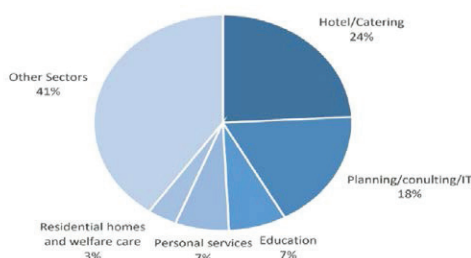

Рис. 1. Приклад щотижневого моніторингу секторальної зайнятості українців, які отримали статус тимчасового захисту у Швеції

Висновки. Історія ідеї базового доходу подається прихильниками теми об'єктивно, наприклад так, як це роблять Ван Парайс і Вандерборхт, коли намагаються показати всі відтінки теми у суперечливих та конкуруючих концепціях Томаса Пейна, Жозефа Шарльє, Джона Стюарта Мілля та Джона Гелбрейта. Також базовий дохід дозволяє говорити про нові ідеологічні синтети та нові теми для нормативної політичної теорії. Нарешті, він є важливим мисленим експериментом та аргументи на його користь можуть збагатити сучасну соціальну теорію.

Таким чином, не заперечуючи важливості ведення сучасною людиною трудової діяльності, слід зробити висновок про необхідність активної підтримки державою тих громадян, що не змогли знайти собі підходящу роботу або втратили її внаслідок соціально-економічних та технологічних змін обумовлених найбільш масштабнішими бойовими діями з часів другої світової війни.

В умовах проблеми прекаріату як світової тенденції і конкретної проблеми післявоєнної України коректно проведена соціальна реформа у якій безумовний базовий дохід може відіграти ключову роль, спроможна вирішити значну кількість проблем післявоєнної країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стендинг Гай. Прекариат: новый опасный класс. Москва : Ад Маргинем Пресс, 2014. 328 с.
2. Фюльзак Манфред. Утопический перфекционизм. Размышления на тему основного дохода в глобализированном мире/ Йорг Дрешер Идея освобождающего безусловного основного дохода. 2007.
3. Пищуліна О. Економічна модель «безумовного базового доходу»: нова соціальна альтернатива. Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. URL: http://razumkov.org.ua/upload/1456388199_file.pdf (дата звернення: 10.03.2023).
4. Идея звільняючого безумовного основного доходу. URL: http://www.iovialis.org/download/BGE-Buch_ukr.pdf (дата звернення: 10.03.2023).
5. Манн М. Конец, может, и близок, только для кого? // Есть ли будущее у капитализма? Москва : Изд-во Ин-та Гайдара, 2013.С. 113–154 .
6. Crouch C. Will the gig economy prevail? Cambridge, UK - Medford, MA: Polity Press, 2019.
7. Jurgen De Wispelaere, Lindsay Stirton The Many Faces of Universal Basic Income. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-923X.2004.00611.x>. (дата звернення : 10.03.2023).
8. Длугопольський О. В., Длугопольська Т. І. Концепція безумовного базового доходу як альтернатива Бісмарківській моделі держави добробуту: від теоретичних студій до експериментальних практик. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2017. № 2(30). С. 32-46.
9. Клевчик Л. Л. Соціальна нерівність як основна диспропорція в суспільстві. *Економіка та держава: науково-практичний журнал*. 2019. № 4. С.48-51.
10. Корчинська О. О. Безумовний базовий дохід як інструмент управління бідністю. *Інтелект XXI*. 2018. № 2. С. 98-101.

REFERENCES:

1. Standing Gay (2014). Prekariat: novyy opasnyy klass [Precariat: a new dangerous class]. Moscow : Ad Marginem Press [in Russian].
2. Fulsack Manfred (2007). Utopicheskiy perfektsionizm. Razmyishleniya na temu osnovnogo dohoda v globalizirovannom mire [Utopian perfectionism. Reflections on basic income in a globalized world]. Yorg Dresher Ideya osvobodayushchego bezuslovnogo osnovnogo dohoda—Jörg Drescher The Idea of a liberating unconditional basic income [in Russian].
3. Pyschulina O. Ekonomichna model «bezumovnoho bazovoho dokhodu»: nova sotsialna alternatyva. Ukrainyskiy tsentr ekonomichnykh ta politychnykh doslidzhen im. O. Razumkova [The economic model of «unconditional basic income»: a new social alternative. Ukrainian center for economic and political research named after O. Razumkova]. URL: http://razumkov.org.ua/upload/1456388199_file.pdf (data zvernennia: 10.03.2023) [in Ukrainian].
4. Ideia zvilniaiuchoho bezumovnoho osnovnoho dokhodu [The idea of a liberating unconditional basic income]. URL: http://www.iovialis.org/download/BGE-Buch_ukr.pdf (data zvernennia: 10.03.2023) [in Ukrainian].
5. Mann M. (2013). Konets, mozhet, y blyzok, tolko dlia koho? [The end may be near, but for whom?]. *Est ly budushchee u kapytalizma?—Does capitalism have a future?* Moskva : Yzd-vo Yn-ta Haidara [in Russian].
6. Crouch C. (2019). Will the gig economy prevail? Cambridge, UK - Medford, MA: Polity Press.
7. Jurgen De Wispelaere, Lindsay Stirton The Many Faces of Universal Basic Income. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-923X.2004.00611.x>. (data zvernennia: 10.03.2023).
8. Dluhopolskyi O. V., Dluhopolska T. I. (2017). Kontseptsiiia bezumovnoho bazovoho dokhodu yak alternatyva Bismarkivskii modeli derzhavy dobrobutu: vid teoretychnykh studii do eksperymentalnykh praktyk [The concept of unconditional basic income as an alternative to the Bismarck's model of the welfare state: from theoretical studies to experimental practices]. *Ekonomika: realii chasu. Naukovyi zhurnal—Economy: realities of time. Scientific journal*, 2(30), 32-46 [in Ukrainian].
9. Klevchik L. L. (2019). Sotsialna nerivnist yak osnovna dysproportsiia v suspilstvi. [Social inequality as the main disproportion in society]. *Ekonomika ta derzhava: nauково-praktychnyi zhurnal—Economy and the state: a scientific and practical journal*, 4, 48-51 [in Ukrainian].
10. Korchynska O. O. (2018). Bezumovnyi bazovyi dokhid yak instrument upravlinnia bidnistiu. [Unconditional basic income as a tool for poverty management]. *Intelekt XXI—Intelligence XXI*, 2, 98-101 [in Ukrainian].